

İNGİLTERE'NİN MONDROS MÜTAREKESİ'NİN
24. MADDESİ'Nİ UYGULAMAYA YÖNELİK BİR GİRİŞİMİ: YARBAY
KİLİNG OLAYI

AN INITIATIVE OF GREAT BRITAIN OF PUTTING THE 24th
ARTICLE OF MOUNDROS ARMISTICE INTO EFFECT: THE STUDY
CASE OF LIEUTENANT COLONEL KILING

Yrd. Doç. Dr. Selçuk URAL*

İtilaf Devletleri, Mondros Mütarekesi sonrası askeri düzenlemeler kapsamı içerisinde İtilaf Yüksek Komiserlikleri, İtilaf Kuvvetleri Başkomutanlığı ve İngiliz Kuvvetleri Başkomutanlığı adlarında üç teşkilat meydana getirdi. Teşkilatların varoluş amacı mütareke çerçevesinde Osmanlı Devleti ile siyasi ve askeri ilişkileri yürütmektir. Bir başka deyişle mütarekenin uygulanmasını ve denetlenmesini sağlamaktır.

Denetleme görevi, İngiliz Kuvvetleri Başkomutanlığı'na bağlı kontrol subaylarınca yerine getiriliyordu. Osmanlı Hükümeti, mütarekenin uygulamaya sokulmasıyla birlikte, çeşitli tarihlerde mülki ve askeri makamlara gönderdiği telgraflarda kontrol subaylarının yetki belgeleri kapsamında görevlerini yerine getirirken kendilerine her türlü kolaylığın sağlanmasını emretti¹. Anadolu'da görev alan kontrol subaylarından bazıları şunlardır: 3. Kolordu bölgesinde Yüzbaşı Hurst ve Yüzbaşı Forbes, 15. Kolordu bölgesinde ise Yüzbaşı Crawford ve Yarbay Rawlinson².

* Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Kars/Türkiye.

¹ Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Arşivi, İstiklâl Harbi Kataloğu ((ATASE İSH), Kutu (K) 321, Gömlek (G) 54, Belge (B) 54- 3; Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu (K) 14, Gömlek (G) 49, Belge (B) 50-1.

² Yarbay Rawlinson'un çalışmaları hakkında geniş bilgi için bkz; Selçuk URAL, Vilâyet-i Şarkiye'de Mondros Mütarekesi'nin Uygulanışı ve İtilaf Devletleri Tarafından Kontrolü

**İNGİLTERE'NİN MONDROS MÜTAREKESİ'NİN
24. MADDESİ'Nİ UYGULAMAYA YÖNELİK BİR GİRİŞİMİ: YARBAY
KİLİNG OLAYI**

Kontrol subayları çoğu zaman resmi görevlerini bir tarafa bırakarak, bir yandan Osmanlı mülkî ve askerî makamlarını etki altına almaya çalışırken, diğer yandan da azınlıkları Osmanlı Hükümeti'ne karşı kıskırtıyorlardı. Bu gibi çalışmaların amacı asayişsizliğe yol açarak, İtilaf işgaline zemin hazırlamaktır³. Hükümetin ve hatta mahalli mülkî ve askerî makamların izni ve bilgisi olmaksızın Osmanlı topraklarında gizli çalışmalar yürüten subaylar da vardı. Bunlar içinde Yarbay Kiling ile Binbaşı Noel'in ismi sayılabilir.

Makalenin konusunu teşkil eden Yarbay Kiling'in çalışmalarına geçmeden önce, 6. Ordu'nun neden bu tür çalışmalara maruz kaldığına değinmekte fayda vardır. Bilindiği gibi Irak Cephesi'nde konuşlandırılmış olan 6. Ordu, Ali İhsan Paşa ile General Marshall'ın 7 Kasım 1918'de yaptıkları görüşme sonucunda Musul Vilayeti'ni boşaltarak, Diyarbakır Vilayeti'ne çekildi⁴. Böylelikle 15 Kasım 1918 tarihi itibarıyla 6. Ordu, Diyarbakır ve Bitlis Vilayetleri ile Urfa Antep ve Maraş Sancakları'nın güvenliğinden sorumlu hale getirildi. İngilizler, Musul'un işgaliyle yetinmek niyetinde değildi. Zira onlara göre Irak'ın kuzey hattı Osmaniye-Siverek- Silvan-Siirt hattından geçmekteydi. Buna göre Diyarbakır Vilayeti'nin yanı sıra Urfa ve Siirt Sancakları'nın boşaltılması ve buralardaki birliklere ait askerî malzemelerin teslimi gerekiyordu⁵. Diğer sancıklar bir yana Vilâyât-ı Sitte'nin güney ucunda bulunan Diyarbakır'ın işgal edilmesi ihtimali bütün doğu vilayetlerinin kaderini topyekün değiştirebilirdi⁶. İşgalin gerçekleşebilmesi için de uluslararası alanda kabul görececek bir takım gerekçelere ihtiyaç

(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2002, Yavuz ÖZDEMİR, **Yarbay Rawlinson'un Erzurum'daki Faaliyetleri** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1990.

³ Bu hususta geniş bilgi için bkz: Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD), Sayı:5 (Eylül 1953), Belge No (BN):110

⁴ ATASE, İŞH, K.1, G.29, B.29-1.

⁵ ATASE, İŞH, K.1, G.14, B.14-1.

⁶ **Ali İhsan Paşa, 23 Kasım 1918'de Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta tehlikenin boyutlarına şu cümlelerle dikkat çekiyordu: "Adana Vilayeti hakkındaki teklifin bilahare Maraş ve Urfa müstakil sancaklarına ve Diyarbakır Vilayeti'ne teşmil edilip edilmediğinin anlaşılması lazımdır. Mütarekenamenin yedinci maddesine dayanarak Musul'u işgal eden İngilizlerin artık yeniden Diyarbakır'ı işgal etme teklifinde bulunmalarını icab eder. Vilâyât-ı Sitte meselesi ihdas edilirse o zaman değil Diyarbakır, Elaziz vilayeti elden giderek Sivas'a kadar geri çekilmek lazım gelir..."** (ATASE, İŞH, K.1, G.125, B.125-1).

vardı. Bunun için de önce Ermeniler, daha sonra da bazı ayrılıkçı Kürt aşiretleri Osmanlı Devleti'ne karşı kullanılmak istendi.

Bu plan çerçevesinde 6. Ordu bölgesine gelen Yarbay Kiling, mütarekenin dördüncü maddesi kapsamında Ermeni göçmenlerinin idelerini kontrol etmek ve sorunlar hakkında üstlerini bilgilendirmekle görevlendirilmişti⁷. Yarbay Kiling'den yaklaşık dört ay sonra bölgeye gelecek olan Binbaşı Noel ise, Kürt aşiretlerine yönelik çalışmalar yapacaktı.

Esasında bu görevlendirmeler İngiliz Hükümeti'nin mütareke sonrası Osmanlı Devleti'ne karşı izleyeceği siyasette hangi hususları ön plana çıkaracağıının da ip uçlarını vermekteydi. Bir başka deyişle İngiliz Hükümeti, askerî yaptırımların dışında, Ermenileri ve bazı Kürt aşiretlerini kullanarak Osmanlı Devleti'ni parçalamak istiyordu.

İngiltere, 1915'de "Zorunlu Göç Geçici Yasası'nın" yürürlüğe girmesinden sonra, Ermeni Sorunu'nu kendi çıkarı doğrultusunda kullanmaya başladı. Ermenilere soykırım yapıldığı propagandasını ön plana çıkararak, savaşı sanki yeni sömürgeler elde etmek için değil de, sözde mazlum milletlere hürriyetlerini kazandırmak için yaptığı şeklinde göstermeye çalıştı⁸. İngiltere bu yolla hem Avrupa, hem de Amerikan kamuoyunun desteğini elde etti⁹. Propagandanın Osmanlı Devleti boyutunu Ermeni ve Rumların kendi milli devletlerini kurması oluşturuyordu. İngiliz Hükümeti, savaştan sonra Osmanlı Devleti'ni ortaklarıyla yaptığı gizli anlaşmalar doğrultusunda parçalamak için Ermeni kozunu kullanmayı sürdürdü¹⁰. Mütarekenin 4. ve 24. maddeleri İngiltere'nin Ermeni kozunu kullanmak istemesinin bir yansımasıydı. 24. Madde Osmanlı makamları asayişini sağlamakta başarısız olduğunda uygulamaya sokulması ön görülen bir maddeydi. 4. Madde ise askerî nitelikli olmasına karşın,

⁷ Mondros Mütarekesi'nin 4. Maddesi Ermeni esirlerinin İtilaf esirleriyle birlikte İtilaf makamlarına teslimini içeriyordu (Ali TÜRK GELDİ, *Moudros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Ankara 1948, s.62; Tefik BİYİKLİOĞLU, "Mondros Mütarekesi Anlaşması", *VI. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 1967, s.572).

⁸ Gotthard JAESCHKE, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Ankara 1986, s.36.

⁹ K. Tuncer ÇAĞLAYAN, "Büyük Ermenistan Projesi ve İngiltere", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı:44 (1999), s.522.

¹⁰ Selçuk URAL, "İtilaf ve Ermeni Esirlerinin İadesi Meselesi", *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü Atatürk Dergisi*, Sayı: III/3, (Ocak 2003), s.152.

**İNGİLTERE'NİN MONDROS MÜTAREKESİ'NİN
24. MADDESİ'Nİ UYGULAMAYA YÖNELİK BİR GİRİŞİMİ: YARBAY
KİLİNG OLAYI**

uygulamaya geçildikten sonra tamamen siyasi niteliğe büründürülerek 24. Madde'nin hayata geçirilmesi için araç haline getirilecekti.

İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği, dördüncü maddenin kapsamına Ermeni göçmenlerin iadesini dahil ederek, bu husustaki uygulamalara taraf olurken, İngiliz Hükümeti de sorunu Paris Barış Konferansı'na taşıyarak ona uluslararası bir kimlik kazandırmaya çalışıyordu¹¹. İngiliz Hükümeti'nin amacı Doğu, Güney ve Güneydoğu Anadolu'da Türkler lehindeki nüfus dengesini Ermeniler lehine değiştirerek, unsurlar arasında çatışma ortamı yaratmak ve bu durumdan gizli anlaşmalar doğrultusunda yararlanmaktı. Bu arada Ermeniler de sözde kendi devletlerini kurabileceklerdi. Tabii bu devletin İngiltere'nin himayesinde olacağını tahmin etmek zor değildi. Böylece İngiltere doğrudan ve dolaylı biçimde hem Anadolu'yu, hem de Mısır ve Hindistan'ın güvenliğinde etkili olan stratejik bölgeleri kontrol edebilecekti¹².

Ermeni göçmenleri sorunu bölgelere göre farklı şekilde ele alınmıştır. İngilizler, Ermeni göçmenlerini Osmanlı makamlarının karşı çıkmasına aldırmadan Elviye-i Selâse, Trabzon, Erzurum ve Van vilayetlerine yerleştirmeye çalışırken, Osmanlı Hükümeti'nin gayretleriyle güney sancaklarına yerleştirilmiş olan Ermenileri ise Osmanlı Hükümeti'ne karşı kıskırtarak, onları Suriye'ye geri dönmeye zorluyordu. Bu şekilde Suriye'deki nüfus dengesi İngilizlerin çıkarları doğrultusunda şekillendirilirken, aynı zamanda tersine göç Avrupa kamuoyunda Ermenilere zulüm yapılıyor şeklinde gösterilerek yeni işgaller için meşru gerekçe oluşturulmaya çalışılıyordu. Çelişkili uygulamalar İngilizlerin, Ermenilerle samimi şekilde ilgilendiklerini değil, aksine onları kullanmaya çalıştığını gösteriyordu.

Bu plana uygun ilk çalışmalar Ermenilerin iskân edildiği bölgeye yakınlığı sebebiyle 6. Ordu bölgesinde görüldü. 6. Ordu, Musul Vilayeti'ni boşaltıp, Diyarbakır Vilayeti sınırına çekildiği günlerde Paris'te bulunan İngiliz heyeti Ermeniler lehinde söylemlerde bulunurken, bölgedeki İngiliz makamları da Ordu Komutanlığı'na

¹¹ JAESCHKE, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, s.37.

¹² ATASE, *İŞH*, K.21, G.43, B.43-1, 2.

dediklerini yaptırabilmek için Ermeni sorununu yavaş yavaş gündeme getirmeye başladılar.

İstihbarat subayı Yarbay Kiling'in 6. Ordu bölgesinde ilk çalışması Kasım ayının ilk haftasına rastladı. Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa 7 Kasım 1918 tarihli yazısında; Yarbay Kiling'in bir siyasi memurla birlikte İtilaf esirlerinin iadesi hususunda incelemelerde bulunmak üzere Irak İngiliz Ordusu Başkomutanlığı'nın emriyle ve kendisinin de izniyle 8 Kasım'da Musul'dan Nusaybin'e geleceğini haber vermekteydi¹³. Esirlerin iadesi Kasım sonuna kadar devam ettiği göz önüne alındığında 6. Ordu Komutanlığı'nın olumsuz herhangi bir beyanda bulunmaması Kiling'in görevini ve yetkilerini aşmadan yerine getirdiği anlaşılmaktadır.

Yarbay Kiling'in ikinci gelişi 1919 yılı Ocak ayına rastlamaktadır. Bu gelişle esirlerle ilgili olmayıp, bilakis Ermeni göçmenleriyle ilgiliydi. Seyahati öncesinden farklı kılan bir başka hususta seyahatin gizli yapılmış olmasıydı. Ali İhsan Paşa hatırasında Kiling'in gelişi hakkında şu bilgileri vermektedir: *"1918 senesi Kânunevvel ayı ortasında bir gece Fırat Nehrinin şarkında Seruş civarında Arapınar ve Tel'ebiyad istasyonları arasından bir otomobilin emniyet hatlarımızı geçtiği ve süratle Viranşehir istikametinde ilerlediğini haber verdiler. Altı vilayetin işgali için bahane arayacaklarını tahmin ettiğim İngilizlerin bir tabrikçisinin gece karanlığında bu cüreti göstermiş olması muhtemel idi. Geri tarafları icap eden emirleri vererek nihayet bu otomobili yakalattım. İçinde Kaymakam Kiling isminde bir İngiliz zabiti bulunuyormuş. Ermeni kadın ve çocukları arıyormuş."*¹⁴.

Yazıda iki hususa dikkat çekilmektedir. Bunların ilki, İngilizler altı doğu vilayetini (Sivas, Erzurum, Van, Diyarbakır, Elazığ, Bitlis) işgal etmek için gizli çalışmalar yapmaktadır. İkincisi Yarbay Kiling hiçbir Osmanlı makamına haber vermeden ve izin almadan ordu bölgesine girmiştir.

İngiltere'nin Ermeni politikası göz önünde bulundurulduğunda Ali İhsan Paşa'nın ilk hususla ilgili sözleri tahminin ötesinde bir gerçeği ve Kiling'in gelişi bunun ilk işaretiydi.

¹³ ATASE, İŞH, K.1, G.23, B.23-1.

¹⁴ Ali İhsan SABİS, *Birinci Dünya Harbi, IV*, İstanbul 1991, s.328.

**İNGİLTERE'NİN MONDROS MÜTAREKESİ'NİN
24. MADDESİ'Nİ UYGULAMAYA YÖNELİK BİR GİRİŞİMİ: YARBAY
KİLİNG OLAYI**

Yarbay Kiling, sınırı şüpheli biçimde geçtiği için Arappeykârı'nda gözaltına alındı. Sorgusu sırasında ilk olarak görevinin ve yetkisinin ne olduğu ortaya çıkarılmaya çalışıldı. Kiling'e, Suriye İngiliz Ordusu Başkomutanı General Allenby'den görevini ve yetkisini belirten bir belge alıp almadığı soruldu. Cevap olarak böyle bir belgenin olmadığını söylemesi şüpheleri iyice artırdı. Zira bir İngiliz subayının komutanlarından belge almaksızın hayatını tehlikeye sokarak kendi inisiyatifiyle 6. Ordu bölgesine girmesi normal değildi. Muhtemeldir ki, Yarbay Kiling, komutanlarının bilgisi dahilinde gizli görevle Türk hatlarına gönderilmişti. Bu noktadan hareketle kendisine şu hususlar kesin bir dille ifade edildi:

1-Hiçbir suretle resmi görevli olarak tanınmayacaktır.

2-Hiçbir başvuru dikkate alınmayacaktır.

3-Askeri yada mülki hiçbir uygulamaya müdahale ettirilmeyecektir.

4-Müdahalede ısrar ederse kendisine zor kullanılacaktır.

5-Ordu'ya ve mütarekeye ilişkin gayri resmi konuşmaları dahi dikkate alınmayacak ve cevap verilmeyecektir.

6-Telgrafhanelerden yararlanmasına asla izin verilmeyecektir¹⁵.

Her ne kadar Yarbay Kiling gözaltına alınarak şüphelenilen çalışmalar yapmasına engel olunmuş gibi gözükse de, gözaltı halinin uzun süre devam etmesi Osmanlı-İngiliz ilişkilerinde sıkıntı yaratacağı gibi, 6. Ordu aleyhine bir takım yaptırımların uygulanmasına yol açabilirdi. Ali İhsan Paşa, terhis, tahliye ve silahsızlanmayla ilgili sorunlarla baş etmeğe çalıştığı sırada, bir de gözaltının doğurabileceği sorunlarla uğraşmamak için 12 Ocak 1919'da Yarbay Kiling'in serbest bırakılmasına karar verdi. Fakat bu durumda da ya Yarbay Kiling'in çalışmalarına göz yumulacaktı, ya da iade edilmesinin bir yolu bulunacaktı. İlk şıkkın bir takım yeni sorunlar yaratabileceği göz önüne alınarak, bölge dışına çıkarılması amacıyla bir subay refakatinde Cerablus'a kadar trenle sevk edilmesine, oradan da İngiliz hatlarına gönderilmesi planlandı. Yarbay Kiling, trenle sevk edilmesine itiraz ederek, kendi otomobiliyle gitmek istediğini belirtti. Yarbay Kiling 13 Ocak sabahı saat 7'de

¹⁵ ATASE, İSH, K.8, G.83, B.83-1.

Arappeykârı'ndan ayrılarak İngiliz hattına dönmesi gerekirken, bunu yapmayarak Suruç üzerinden saat 11'de Urfa'ya gitti. Burada fazla oyalanmadı. Osmanlı makamlarına Siverek yolu imkan verirse Diyarbakır'a gitmek istediğini, yol müsait olmazsa Urfa'ya geri döneceğini bildirdi.

Ali İhsan Paşa, Kiling'in varılan mutabakata aykırı hareket ederek ve üstelik Ordu komutanlığını hiçe sayarak Suruç, Urfa ve Siverek'e gitmesini gizli görevine bağlamaktaydı. Paşa, Kiling'in buralarda aşiret reisleriyle görüşerek onları Osmanlı Devleti aleyhine kıskırttığını düşünmekteydi. Her ne kadar resmi memur olarak tanınmayarak müdahalesine meydan verilmemekteyse de, fütursuz şekilde ordu bölgesinde uzun süre seyahat etmesine rıza gösterilmesi mümkün değildi. Kısa sürede hükümetler arasında bir çözüm bulunamazsa hapsedilmesi mecburi bir hal alacaktı. İkinci bir yol olarak söyleceklerini dinlememek, sorularına cevap vermemek ve nihayet çok zor durumda kalınırsa bütün riskler göze alınarak Kiling'in bölge dışına çıkarılması gündeme gelebilirdi. Ali İhsan Paşa, 13 Ocak 1919'da Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta; yukarıda ifade edilen hususları sıraladıktan sonra, Kiling'in bölgede dolaşmasına müdahale edilmediği takdirde, onun aşiret reisleriyle ve Ermenilerle temas kurmaya devam edeceğini, hanelerinde günlerce kalacak kadar onlarla samimi olabileceğini ve kendilerinin dahi tahmin edemeyeceği büyüklükte bölücü ve yıkıcı propagandalar yapabileceğine dikkat çekti. Ali İhsan Paşa telgrafında Kiling'in gözaltına alındığı sırada İngiliz askerlerinin birkaç güne kadar Arappeykârı'nı işgal edeceğine dair sarf ettiği sözlerin yabana atılmayacak derecede önemli olduğunu vurguladı. Bunun sinirlilik anında söylenmiş basit sözler olamayacağını, arkasında ciddiye alınması gereken bir İngiliz hazırlığının var olabileceğini öne süren Ali İhsan Paşa, böyle laflar sarf edecek cüreti kendinde bulan bir subayın Siverek'te ve hatta ordu nüfuzunun en kuvvetli olduğu Diyarbakır'da serbest dolaşması ve dilediği insanlarla görüşmesinin ordunun ve devletin geleceği açısından çok tehlikeli sonuçlar doğuracağını düşünmekteydi¹⁶.

Ali İhsan Paşa, hem ordunun durumunu, hem de Türk-İngiliz ilişkilerini nazarı itibara alarak, Kiling sorununu İngiliz makamlarıyla görüşerek çözmek için

¹⁶ ATASE, İŞH, K.8, G.83, B.83-1,2.

**İNGİLTERE'NİN MONDROS MÜTAREKESİ'NİN
24. MADDESİ'Nİ UYGULAMAYA YÖNELİK BİR GİRİŞİMİ: YARBAY
KİLİNG OLAYI**

Halep'teki İngiliz Komutanlığı'na bir yazı gönderdi. Yazıda; Kiling'in mütarekeye aykırı hareket ettiğini, aşiretleri Osmanlı Devleti aleyhine kışkırtmaya çalıştığına değinerek, bunların önlenmesi babında Yarbay Kiling'in geri çağrılmasını istedi. İngiliz Komutanlığı 13 Ocak itibarıyla bu girişime cevap göndermedi. Esasında İngiliz Komutanlığı'nın Kiling'e sahip çıkması ihtimali Paşa'yı endişelendiriyordu. Çünkü böyle bir sahiplenme 6. Ordu Komutanlığı'nın elini kolunu bağlarken, Kiling'i daha da cesaretlendirecek ve dilediği şekilde hareket etmesini sağlayabilecekti. Bu endişe gerçeğe dönüştüğünde işler iyice içinden çıkılmaz bir hal alacaktı. Bunun için Ali İhsan Paşa, Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta (13 Ocak 1919 tarihli) Halep'ten cevap gelmeden önce Yarbay Kiling'in bölge dışına çıkarılmasını, buna karşın mütarekenin uygulanışı kontrol etmeye gerek var ise, bunun tarafların hukuku korunarak yapılmasını tavsiye etti¹⁷.

İngiliz Komutanlığı'nın cevabı 14 Ocakta 6. Ordu Komutanlığı'na ulaştı. Yazı Ali İhsan Paşa'nın endişesini haklı çıkaracak şekilde kaleme alınmıştı. Zira İngiliz Komutanlığı, Kiling'in General Allenby'nin emriyle Arappeykâr'nda bulunduğunu ve kendisine zorluk çıkarılmamasını istiyordu. Böylelikle üzerinde yetki belgesi bulunmayan Kiling resmi memur kimliğine büründürüldüğü gibi, yaptıklarına da meşruluk kazandırılıyordu. Yazının en ilginç tarafı ise Kiling'in çalışmalarının savunulması amacıyla sarf edilen sözlerdi. Komutanlık, Kiling'e propaganda yapması için kesinlikle emir verilmediğini öne sürerek, aşiretlerin kışkırtıldığı yönündeki iddiayı şiddetle reddetti. Komutanlığa göre Kiling'in görevi Arap ve Kürtlerin yanında bulunan Ermenilerin ailelerine ve vatanlarına iade edilmelerini sağlamaktı¹⁸.

Böylelikle Kiling'in bölgede bulunuşu insani sebeplere bağlanıyordu. Cevap göz önünde bulundurulduğunda üç soru akla gelmektedir:

1- Yarbay Kiling iddia edildiği gibi insani amaçlı bir inceleme yapmakla görevlendirildi ise neden kendisine bunu belirtir bir belge verilmekten kaçınıldı?

¹⁷ ATASE, İSH, K.8, G.83, B.83-2.

¹⁸ ATASE, İSH, K.8, G.78, B.78-1.

2-Kiling neden hiçbir şekilde askeri ve mülki makamlarla işbirliği yapmamıştır?

3-Ordu Komutanlığı'nın emriyle Kiling'in telgrafhanelerden yararlanması yasaklanmıştı. İngiliz Komutanlığı, Kiling'in çalışmalarından nasıl haberdar olmuştur ki, hiç tereddüde düşmeden Ali İhsan Paşa'nın iddialarını reddetmiştir?

6. Ordu Komutanlığı, verilen cevabı hiçbir şekilde inandırıcı bulmadı. Ali İhsan Paşa'ya göre Kiling asla insani amaçlı bir inceleme yapmamakta, yeni İngiliz işgalleri için gerekçeler bulmaya ve hatta üretmeye çalışmaktaydı. Ali İhsan Paşa Kiling'in çalışmalarıyla demiryolu hatlarının işgali arasında da yakın bir bağ bulunduğuna inanmaktaydı. Kiling aşiretler arasında dolaşarak bir yandan İngiltere lehinde propagandalar yaparak olası işgallere karşı aşiretlerin göstereceği tepkiyi ortadan kaldırmaya gayret ederken, diğer yandan da askeri kuvvetler hakkında bilgi toplayarak, işgallerin kolay ve kayıpsız yapılmasına yardımcı olmaktaydı¹⁹. Zira İngiliz kuvvetlerinin mütarekeye aykırı biçimde Dicle Nehri'nin doğusuna geçmek için ilerlemesi 6. Ordu'yu sıkıntıya sokacağı kesindi. Askeri harekât devam ederse kısa süre sonra Nusaybin ve Mardin de işgal edilebilirdi. Bu durumda 6. Ordu birlikleri Elazığ-Malatya-Siirt hattına çekilmek zorunda kalacaktı²⁰. Demiryollarının işgal edilmesi aynı zamanda Ermeniler lehine bir gelişme olarak kabul edilebilir. Çünkü işletme hakkı İngilizlerin elinde olacağı için istenildiği zaman Anadolu'nun herhangi bir bölgesine kesif bir Ermeni kitlesi yerleştirilebilir, ya da nakledilebilirdi. Bu şekilde zaman içerisinde o bölgenin Osmanlı Devleti'nden koparılması mümkün olabilirdi.

6. Ordu Komutanlığı, bu düşüncelerle meşgulken, Yarbay Kiling 14 Ocak 1919'da Diyarbakır'a geldi. İlk olarak Menzil Müfettişi Miralay Cevdet Bey'i ziyaret ederek otomobili için benzin istedi. Bu talepten Kiling'in daha uzun süre bölgede kalacağı sonucu ortaya çıkmaktaydı. Miralay Cevdet Bey'den benzin bulunmadığı cevabını alınca Vali Vekili'nin yanına gitti. Ordu Komutanlığı, Kiling daha Diyarbakır'a gelmeden önce hem Menzil Müfettişliği'ni, hem de vilayeti uyararak kendilerine yapılacak başvurulara olumlu cevap verilmemesini emrettiğinden, Kiling'in ister

¹⁹ ATASE, İSH, K.8, G.78, B.78-2.

²⁰ ATASE, İSH, K.8, G.78, B.78-3.

**İNGİLTERE'NİN MONDROS MÜTAREKESİ'NİN
24. MADDESİ'Nİ UYGULAMAYA YÖNELİK BİR GİRİŞİMİ: YARBAY
KİLİNG OLAYI**

mütarekeyle ilgili, isterse şahsıyla ilgili olsun buradaki askeri ve mülki makamlara yaptığı başvurulardan olumlu cevap alması mümkün değildi²¹.

Ordu Komutanlığı'nın Kiling ile ilgili önlemleri bununla sınırlı değildi. Kiling'in hareketleri bölgeye girdiği ilk günden itibaren yakından izleniyordu. Komutanlığa ulaşan istihbaratta Kiling'in Suruç'ta kaldığı süre içerisinde aşiret mensubu dokuz kişiden Osmanlı Hükümeti'nin ahaliye ve Ermenilere zulüm yaptığını, milletin ve memleketin kurtarılması istediklerini içeren bir mazbata aldığı tespit edildi. Kiling, Suruç Kaymakamı'nı ziyareti sırasında mazbatayı kaymakama göstererek iddiaların doğruluk derecesini sordu ve ayrıca kazanın asayışı hakkında bilgi istedi. Kaymakam, mazbataya şiddetli tepki göstererek, iddiaların gerçek dışı ve hezeyan olduğunu, kağıdı imzalayanların da toplum nazarında itibar gören insanlar olmadığı karşılığını verdi²².

Ali İhsan Paşa, 15 Ocakta Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta: kısa sürede etkili askeri ve siyasi önlemler alınmadığı takdirde bölgeye giren her İngiliz subayının mütarekeyi hiçe sayarak gittikleri kaza ve vilayetlerde serseri gurubundan insanları bularak para karşılığında onlardan hükümet aleyhinde, asayişin olmadığını içeren mazbata türü kağıtlar alabileceğini, İngiliz askeri makamlarının da bunları gerekçe göstererek istedikleri yerlere asker gönderebileceğini, Arappeykârı'nın işgaliyle bunun da ilk uygulamasının yapıldığına dikkat çekti²³. Yarbay Kiling'e göz yumulması örnek olacağından ilerleyen günlerde 6. Ordu'nun duruşu içinden çıkılmaz bir hale dönüşebilirdi. Zira 6. Ordu bölgesinde asayişsizlik iddiaları yeni dile getirilmiyordu. Fakat bu hususta deliller bulunmadığı için iddialar inandırıcı bulunmuyordu. Ama şimdi İngiliz makamları Yarbay Kiling'in ahaliden aldığı imzalı kağıtları asayişsizlik iddialarını destekleyen deliller olarak ileri sürebilirlerdi. Böylece yeni işgallere uluslar arası alanda meşruluk kazandıracaklardı.

Yarbay Kiling, 14 Ocak gecesini Diyarbakır'da belediye dairesinde geçirdi. Gece boyunca Ermeni iken ihtida etmiş birkaç şahıs ile görüştü. Kiling, görüşme

²¹ ATASE, İSH, K.8, G.77, B.77-1.

²² ATASE, İSH, K.8, G.78, B.78-1.

²³ ATASE, İSH, K.8, G.78, B.78-2.

sırasında Osmanlı mülki ve askeri makamlarının Ermenilere karşı tecavüzde bulunup, bulunmadığını ve son yirmi gün zarfında vilayet dahilinde bir asayişsizlik vakasının olup olmadığını anlamaya yönelik sorular sordu. Bu sorular Kiling'in bölgenin asayışı hususunda Ermenileri ayrı bir unsur olarak ortaya çıkarmak niyetinde olduğunu gösteriyordu. Başka bir ifadeyle meydana gelen adi olaylar Ermenilere karşı planlı şekilde yapılan saldırılar gibi gösterilmek isteniyordu. Bu gayretler Avrupa kamuoyunun Ermenilere biçtiği "mazlum" rolüyle yan yana geldiğinde Osmanlı Devleti'ne karşı yargısız infaz yapılacağı tabiiydi. Türklerin haklarını ve varlığını ayaklar altına alan işgaller Avrupa kamuoyu tarafından mazlum bir milletin kurtuluşu (!) için yapılan onurlu bir mücadele (!) olarak kabul görecekti.

Yarbay Kiling, 15 Ocak sabahı Diyarbakır'dan ayrıldı. Yaklaşık bir saat sonra arabası anızalandı. Yoldan geçmekte olan 6.Ordu'ya ait nakliye kollarından biriyle 17 Ocakta Mardin'e ulaştı. Burada Belediye başkanı tarafından misafir edildi. Kiling, Mardin'de kaldığı süre içerisinde şehirde bulunan Amerikalı misyonerleriyle yakın ilişki kurdu. Kiling 20 Ocakta Arappeykâri'na gitmek üzere trenle Mardin'den ayrıldı. Böylece 11 Ocakta başlayan ve 9 gün süren seyahati sona ermiş oldu. Bu dönüşün seyahat programını tamamlamış olmasından mı, yoksa üstlerinden aldığı emirden mi kaynaklandığı anlaşılamadı. Ne olursa olsun Yarbay Kiling kendince bir şeyleri başarmış olarak geri dönmekteydi. Zira Ali İhsan Paşa 20 Ocak tarihli telgrafında Kiling'in çalışmaları ile bölgede meydana gelen ilginç gelişmeler hakkında dikkatç şayan bilgiler vermekteydi. Yarbay Kiling her nereye gitmiş ise, o yönden demiryolu istasyonlarına büyük miktarda Ermeni göçmeni gelmekte ve bunlar Halep'c gitmekteydi. İşin garip tarafı göç edenler fakir, işsiz güçsüz Ermeniler değildi. Büyük kısmı hali vakti yerinde olan insanlardı²⁴. Komutanlık bu olay üzerine derhal bir araştırma başlatarak Anadolu'ya, yaşadıkları topraklara geri dönmek için çırpınan bu insanların şimdi neden Suriye'ye dönmek istediklerini ortaya çıkarmaya çalıştı. Kısa süre sonra, bunların Halep'ten aldıkları mektuplar üzerine gitmekte oldukları ve Halep'teki Türklerin de şehirden çıkarılmakta olduğu tespit edildi. Bunun İngiliz makamlarının bir planı olduğuna şüphe yoktu. Türklerin boşalttığı evlere, iş yerlerine

²⁴ ATASE, İSH, K.73, G.39, B.39-2.

**İNGİLTERE'NİN MONDROS MÜTAREKESİ'NİN
24. MADDESİ'Nİ UYGULAMAYA YÖNELİK BİR GİRİŞİMİ: YARBAY
KİLİNG OLAYI**

Ermeniler yerleştirilecekti. Böylelikle İngilizlerin işgali altında bulunan bölgelerde (Antep-Halep hattında) Türkler ile Araplar arasında tampon görevi üstlenecek Hıristiyan bir kitle meydana getirilecekti. Bu kitle sayesinde Anadolu ile Suriye'nin bağlantısı kesilecek ve kalıcı barış şartları belirlenirken bu durum göz önünde bulundurularak adı geçen yerler Osmanlı Devleti'nden ilelebet koparılmış olacaktı. Bütün bu gelişmeler Yarbay Kiling'in göç işini başlatmak ve organize etmekle görevlendirildiğini ortaya çıkarmaktadır²⁵. Aynı taktik Elviye-i Selâse'de de uygulamaya çalışılıyordu. Bölgede görev yapan İngiliz subayları gerek Osmanlı askeri makamlarından, gerekse Türkler tarafından kurulmuş olan Kars Milli Şurası'ndan Ermenilerin kabul edilmelerini ve yönetime sokulmalarını istemişlerdi²⁶. Esasında bu tür çalışmalar bölgede yeni değildi. 19. Yüzyılın ilk çeyreğinde Ruslar Doğu Anadolu'da yaşayan Ermenileri göçe sevk ederek Güney Kafkasya'da Revan merkezli bir Ermeni Vilayeti meydana getirmeye çalışmışlardı²⁷.

Göç olayının mütarekenin uygulanışını derinden etkileyecek bir özelliği vardı. İngiliz makamları göçün sebebini çarpıtarak Ermenilerin saldırılardan, hatta katliamlardan kurtulmak için Halep'e döndüklerini iddia ederek –mazbataları da bunun delili olarak göstereceklerdi- istedikleri an Anadolu'nun işgalini- Mondros Mütarekesi'nin 24. Maddesi'nin uygulanmasını- gündeme getirebileceklerdi. Kaldı ki, bunun ilk uygulaması olarak Arappeykân'ın işgali gösterilebilir. Zira Kiling'in Suruç'tan temin ettiği mazbataların arkasından Arappeykân'ın işgal edilmesi tesadüfle açıklanamaz. Kiling'in tutuklandığı sırada Arappeykân'ın işgal edileceğini ağızından kaçırması işgalin önceden planlandığını ve Kiling'in bulduğu sunî gerekçeyle derhal yürürlüğe konulduğunu ortaya koymaktadır.

Yarbay Kiling'in üstlendiği görevi ve olayların seyri ile geçmişi ve yanında bulundurduğu tercümanların milliyeti arasında yakın bir bağ bulunduğu göz ardı edilemez. Kiling, Kut'ül-Amara Savaşı'nda esir düşerek, Kastamonu esir garnizonuna gönderilmişti. Buradan firar ederek yeniden Irak Cephesi'nde görev almıştı. Bu sebeple

²⁵ ATASE, İSH, K.73, G.39, B.39-3.

²⁶ ATASE, İSH, K.185, G.118, B.118-1.

²⁷ Mehmet SARAY, *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*, Ankara 1999, s.26-27.

Türklere düşman olması ve Türkler aleyhinde entrikalar çevirmesi çok garipsenecek bir durum değildi. Kiling ile beraber bölgede seyahat eden tercümanlar da kışkırtıcı propaganda da etkili oluyordu. Tercümanların büyük çoğunluğu Ermeni idi ve bunlar bu tür çalışmaları Türklerden intikam almanın bir yolu olarak görüyorlardı. Ermeni tercümanlar, İngiliz makamlarının tavrından cesaret alarak göçmenleri Osmanlı Devleti aleyhine kışkırtmayı milli görev addediyorlardı. Tercümanlar gittikleri yerlerde meydana gelen ufak tefek olayları büyüttükleri gibi, büyük kısmını Ermenilere yapılan planlı programlı saldırılar şeklinde gösteriyorlardı²⁸.

Ali İhsan Paşa, Harbiye Nezareti'ne Kiling'in Ermenileri kışkırtmaktan ve kullanmaktan başka bir şeyle meşgul olmadığını söyleyerek, İngiliz subayının tek başına inceleme yapmasına engel olunmasını istedi. Ayrıca Ermeni göçmenlerinin durumu hakkında inceleme yapılmasına gerek varsa, bunun Osmanlı ve İngiliz temsilcilerinden meydana gelen bir ortak komisyon tarafından yapılmasını önerdi²⁹.

Yarbay Kiling olayı Harbiye Nezareti ile Sadareti de karşı karşıya getirdi. Harbiye Nezareti mütarekenin ilk gününden itibaren İtilaf subaylarının izinsiz şekilde ve Osmanlı askeri makamlarının bilgisi dışında seyahat ve incelemeler yapmasına sıcak bakmıyordu. Hatta bu hususta ordu ve kolordu komutanlıklarına bir genelge dahi göndermeyi ihmal etmemişti. Bu açıdan Yarbay Kiling'in Osmanlı makamlarını önemsemeden seyahat etmesi de tasvip edilmiyordu. Buna karşın Sadaret farklı düşünüyordu. 22 Ocak 1919'da Harbiye Nezareti'ne gönderilen yazıda; 6. Ordu Komutanlığı'nın Kiling ile ilgili olarak aldığı önlemleri yeterli bularak, bunların dışında engeller çıkarılmamasını ve şiddet kullanılmamasını ihtar etti. Sadarete göre; Kiling zaten bir kaç güne kadar geri döneceği için aşırı önlemler almaya gerek yoktu. Sadaret benzer bir yazıyı Dahiliye Nezareti'ne göndererek mülki makamlardan da aynı hususlar çerçevesinde hareket etmesini istedi³⁰. Sadaret'in soruna bakışından ve aldığı karardan memnun olmayan Harbiye Nezareti, 25 Ocakta Kiling ile ilgili bütün yazışmaların bir suretini Sadaret'e göndererek, yeniden tehlikenin boyutuna dikkat çekti.

²⁸ ATASE, İSH, K.73, G.39, B.39-3.

²⁹ ATASE, İSH, K.73, G.39, B.39-4.

³⁰ ATASE, İSH, K.73, G.43, B.43-2.

**İNGİLTERE'NİN MONDROS MÜTAREKESİ'NİN
24. MADDESİ'Nİ UYGULAMAYA YÖNELİK BİR GİRİŞİMİ: YARBAY
KİLİNG OLAYI**

Sadaret ile Harbiye Nezareti'nin soruna bakışı olayın münferit olup olmadığı hususunda düğümleniyordu. Sadaret, Yarbay Kiling olayını münferit bir olay görmekteydi veya görmek istiyordu. Fakat 6. Ordu Komutanlığı gibi Harbiye Nezareti de önlem alınmadığı takdirde benzer olaylarla ve bunların elim sonuçlarıyla karşı karşıya kalınacağını düşünmekteydi. Çünkü Kiling'in yaptığı gibi, her vilayette, sancakta ve hatta kazada para karşılığı üç, beş kişiden Ermenilere saldırıldığı ve Osmanlı makamlarının da buna göz yumduğunu içeren mazbatalar alınabilirdi ve İngiliz kuvvetleri de bunları gerçek ve geçerli kabul ederek Anadolu'nun içlerine kadar ilerleyebilirdi. Böylelikle oldu bitti tarzında 24. Madde hayata geçirilebilirdi. Bu durumda askeri ve mülki makamların elinde gelişmeleri seyretmekten başka seçenek kalmamış olacaktı³¹. İşte Nezareti kaygılandıran tehlike buydu.

Yarbay Kiling'in 6. Ordu bölgesinde 9 gün süren seyahatinin sonunda İngilizlerin Suriye'nin Anadolu ile mevcut bağlantısını koparmak amacıyla hazırladıkları ve uygulamaya koydukları plan su yüzüne çıkmıştır. Bu plan da Ermeni göçmenleri kullanılırken, bunun sebebinin asayişsizlik olduğuna vurgu yapılarak 24. Madde'nin uygulanmasına zemin hazırlanmıştır.

Yarbay Kiling'in elde ettiği mazbatalara dayanarak 6. Ordu'nun Halep'in işgal edilmesinden sonra, kullandığı ikmal hattı üzerinde bulunan Arappeykârı ve Sıffin istasyonları işgal edilmiştir. Bu şekilde 6. Ordu zayıflatılmaya çalışılırken, Dicle Nehri'nin doğusuna geçmek hedefi doğrultusunda İngilizler iki önemli köprü başını daha ele geçirmiş oldular.

Seyahat, Osmanlı Hükümeti'nin aczini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Hükümet, İngilizlerle ilişkilerin bozulmaması pahasına devletin ve milletin haklarını hiçe saymaya devam etmiştir. Ermeni göçmenlerin iadesi, yerleştirilmeleri ve güvenliklerinin sağlanması bir iç mesele olarak Osmanlı Hükümeti'nin sorumluluğunda iken, Yarbay Kiling'in müdahalesiyle İngilizlerin taraf olduğu bir sorun haline dönüşmüştür. Hükümetin aczi buna sebep olmuştur.

³¹ ATASE, İŞH, K.73, G.43, B.43-1.

İngiliz makamları Kiling'in gözaltına alınmasını asla kabullenememişlerdir. Zira bu hadise mütarekenin başlangıcından beri ilk kez meydana gelmekteydi. Büyük önder Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'un işgali sırasında tutuklanan mebuslara karşılık Anadolu'daki İngiliz subaylarını tutuklatmasına kadar da bir daha vukuu bulmayacaktı. İngilizler Kiling'in gözaltına alınmasının intikamını Ali İhsan Paşa'nın görevden alınmasını sağlayarak almışlardır. Ali İhsan Paşa, bu hususu görevden alınışıyla ilgili olarak 12 Şubat 1919'da Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta; "*Ben hep vatanın menfaatini düşünerek hareket ettim ve Kaymakam Kiling'i de bir müddet tevkif ettirmiştim. İngilizler bunların intikamını alıyorlar.*"³² sözleriyle dile getirmekteydi.

Hükümetin İngiliz müdahale ve oldu bittilerini kabullenmesi Suriye İngiliz Ordusu Başkomutanı General Allenby'nin 12 Şubat 1919'da şartları Mondros Mütarekesi'nden daha ağır hükümler içeren 12 maddelik notayı vermesine imkan tanımıştır. Notada yer alan altıncı madde Yarbey Kiling'in neden olduğu olayların bu tarihten itibaren ordu bölgesinde sıkça görüleceğine işaret ediyordu. On ikinci madde ise İngiliz kuvvetlerine herhangi bir gerekçeye ihtiyaç duymadan istedikleri yeri işgal etme hakkı tanıyordu³³. Bu gelişme 6. Ordu'nun Kiling'e oranla çok daha yeni ve derin sorunlarla karşı karşıya kalacağıının habercisiydi.

³² ATASE, İSH, K.21, G.31, B.31-5.

³³ "6-Ahvalin müsaadesine göre Ermeniler kendi memleketlerine geri göndereceğim. Bunların mekanları arazi ve emlak-ı sairesi şimdi kendülerine iade olunacaktır. Ermenilerin kendi memleketlerine gönderilmeleri hususunda muavenet ve mallarına irat edilmiş olan zarar ve ziyanı tazmin etmek üzere icab eden yerleri ziyaret edecek bilcümle zabitanuma teshilat ibraz edilecektir...12-İstediğim mevki işgal etmek salahiyetine haiz olduğum varest-i izahtır" (BOA, DH-KMS, 50-1/83).

**İNGİLTERE'NİN MONDROS MÜTAREKESİ'NİN
24. MADDESİ'Nİ UYGULAMAYA YÖNELİK BİR GİRİŞİMİ: YARBAY
KİLİNG OLAYI**

BİBLİYOGRAFYA

**Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı
Arşivi**

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi

Selçuk URAL, **Vilâyât-ı Şarkiye'de Mondros Mütarekesi'nin Uygulanışı ve İtilaf Devletleri Tarafından Kontrolü** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2002
Yavuz ÖZDEMİR, **Yarbay Rawlinson'un Erzurum'daki Faaliyetleri** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1990.

Ali TÜRKGELDİ, **Moudros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi**, Ankara 1948

Tevfik BIYIKLIOĞLU, "Mondros Mütarekesi Anlaşması", **VI. Türk Tarih Kongresi**, Ankara 1967.

Gotthard JAESCHKE, **Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri**, Ankara 1986.

K. Tuncer ÇAĞLAYAN, "Büyük Ermenistan Projesi ve İngiltere", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı:44, 1999.

Selçuk URAL, "İtilaf ve Ermeni Esirlerinin İadesi Meselesi", **Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü Atatürk Dergisi**, Sayı: III/3, Ocak 2003.

Ali İhsan SABİS, **Birinci Dünya Harbi, IV**, İstanbul 1991

Mehmet SARAY, **Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi**, Ankara 1999.

ÖZET

I. Dünya Savaşı'nın sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi İtilaf Devletleri'nin elinde Osmanlı Devleti'ni parçalayacak bir araç haline dönüştürölmek istendi.

Mütarekenin 24. Maddesi bu anlayışın sonucunda kaleme alınmıştı. İngiltere bir takım siyasi ve askeri girişimlerde bulundu. Bunlardan biri de Yarbay Kiling Olayı'dır. Yarbay Kiling, 6. Ordu bölgesinde bulunduğu süre içinde Ermenileri Suriye'ye dönmeleri için kışkırttı. Amaç, göçün Ermenilere yapılan baskıdan kaynaklandığını iddia ederek 24. Madde'nin uygulanmasını sağlamak.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, Osmanlı Devleti, Mondros Mütarekesi, Vilâyet-ı Şarkıye, Yarbay Kiling, 6. Ordu.

ABSTRACT

As a result of the First World War, Moudros Armistice was hoped to be the means of partition of Ottoman Empire by the Allied Forces.

The 24th article of the armistice was put forward as a result of this idea. Great Britain took political and military actions. One of these actions is the study case of Lieutenant Colonel Kiling. Lieutenant Colonel Kiling, during his service of 6th Army district, provoked Armenians to turn back to Syria.

The aim was to put the 24th article of the armistice into effect claiming that immigration was the result of a force.

Key Words: Great Britain, Ottoman Empire, Moudros Armistice, Eastern Provinces, Lieutenant Colonel Kiling, 6th Army.